ÇANAKKALE *sırlarını açıyor*

18 Mart 2005, Çanakkale Zaferi'nin 90'ncı yıldönümü. Bu çetin, zorlu ve kanlı savaşın üzerinden tam 90 yıl geçti. Çanakkale karadan ve denizden geçilemedi, ama ya deniz altından? Savaş Karakaş Çanakkale'nin derinliklerine indi, Boğaz'ı geçen, geçmek isterken batan, batırılan denizaltıların izini sürdü.

YAZI: SEVDA FARAJ YALÇ **FOTOĞRAFLAR:** MUSTAFA NURDOĞDU

Savaş Karakaş, Çanakkale ve İrtibat Savaşı gazisi dedesinin hatıratını okuduktan sonra bir hakıma yaşamının yönüsü değiştirmiş. Yıllarda dalış yapan Karakaş, çalışmalarını bu alanda yoğunlaştırmış ve ortaya birbirinden başarılı belgesel çalışmaları çıkmış. Karakaş, 1998 yılında tamamladığı 'Derinlerdeki Tarih /Çanakkale Geçilmez' adını taşıyan ilk belgeselinden sonra 2003 yılında 'Dumlupınar' belgeselini tamamladı. Çanakkale'nin kayıp denizaltılarıyla ilgili en son çalışması ise yayınlanmayı bekliyor. Çanakkale Zaferi'nin 90'ncı yıldönümünde, bu çetin savaşa dair bilinmeyenleri ortaya koyan Karakaş, projesiyle ilgili olarak "Taptığımız araştırmada tarih kitaplarındaki bilgiyle, savaştan günümüze kalan izleri buluşturup ikisini bir arada sunmaya çalışıyorsun. Şu anda Çanakkale Savaşı'ndan hayatta kalmış

Savaş Karakaş 1998 yılından bu yana özelli belgeselleri hazırlıyor.

" Çanakkale'nin derinine indikçe bambaşka şeyler çıkıyor. İngilizlerin başarısı karşısında müttefikimiz Almanya bize yardım etmek için U-botlarını yolluyor. Bu defa İngiliz ve Alman denizaltıları arasında savaş başlıyor."

Çanakkale Savaşı'ndan kalma bir fotkamın tokatlı, Doğaçan yerlik duyup yok olmuşu bekliyor.

boğazına kadar nasıl korunduğunun hikayesi de ilginç. Kıyıda böyle bir demir yığını görünce insanınız, üzerine beton dökerek sıkıda inşa ediyor. Böylece tesadüf olarak korunuyor. 30-40 sene sonra, bunun ne olduğu merak edilince beton kalıdıyorsa ve ortaya Mariotte denizaltısı çıkıyor. E-14, Çanakkale'yi geçmeyi başaran bir başka İngiliz denizaltısı. Bunun yeri hala araştırılıyor. 1918 yılında batan gemi, bizim Çanakkale'de ulaşamadığımız tek batık.

Çanakkale'nin derinine indikçe bambaşka şeyler çıkıyor. İngilizlerin başarısı karşısında müttefikimiz Almanya bize yardım etmek için U-botlarını yolluyor. Bu defa İngiliz ve Alman denizaltıları arasında bir savaş başlıyor. Alman UB14 denizaltısı Marmara'da İngiliz E20 denizaltısını torpillerip batırıyor. Çanakkale'de İngiliz savaş gemileri Triumph ve Majestik, Alman U-21 denizaltısının kurbanı oluyor.

Fransızların Mariotte denizaltısı (sağda). İngiliz denizaltısı tarafından batırılan bir Şirket-i Hayriye vapuru (sağda altta)

Batırılan Türk savaş gemilerini de araştırdınız mı?

Marmara Denizi'nde Çanakkale'yi geçmeyi başaran denizaltıların batırmış olduğu gemiler var. Onlara da dalış yaptık. Nur-il Bahir Gamboto, Şirket-i Hayriye vapuru İstiyan gibi.

Kısacası bu belgesel...

Tek bölümlük, 60 dakikalık bir belgesel. İçinde hem denizaltılara karşı savaşmış askerlerin anıları, denizaltı komutanlarının hatıratı ve modern bulgular var. Şu aşamada sponsorluk ve yayın anlaşmaları tam olarak yapılamadı. Ben bu belgeseli tamamıyla kendi imkanlarım ve TINA'dan almış olduğum bazı destekleriyle gerçekleştiriyorum.

Dahil olduğumuz ve olacağınız başka projeler var mı?

18 Mart'ta Çanakkale Zaferi'nin 90'ncı yıldönümünde 'Gelibolu 1915' belgeseli yayınlanacak TRT'de. Bu çok büyük bir prodüksiyon. TRT, Avustralya ve İrlanda Televizyonu ortak yapımı bir belgeseli. Onun sunuculuğunu yapıyorum. Sualtı görüntülerini de sağlayarak yapıma katkıda bulundum.

Birkaç yeni projemiz var ama Çanakkale'yle ilgili değil. Çanakkale ile ilgili her türlü araştırmamızı; altını ve üstünü, bu 90'ncı yılda anlatabileceğimiz inanıyorum. 'Gelibolu 1915' ve 'Çanakkale'nin Kayıp Denizaltıları' belgeselleri yayınlandıktan sonra yeni bilgilerin ortaya çıkması, yeni araştırmaların yapılması ve ortaya yeni yapımların çıkması biraz zaman alacak. Biz öyle bir derine indik ki, toplayabildiğim, çıkarabildiğim malzemi meraklılarına sunacağım.

Her projenin hazırlık aşaması ne kadar sürüyor?

Her bir fikrin ortaya çıkışı, projelendirilmesi ve çalışmalarının tamamlanması iki senyi alıyor. 2003 yılından beri Çanakkale denizaltılarıyla ilgili çalışıyorum. 2005 yılında yayınlanmasını bekliyorum.

Savaş Karakaş artık belgesel yapımcısı olda diyebilir miyiz?

Henüz olduğu diyenmemeğim; olmaya çalışıyorum. 'Derinlerdeki Tarih'i yaptık bu bölümlük. Sonra tek bölüm halinde de getirdik. 2002'de Discovery Channel için Çanakkale belgeselinde çalıştım. 2003 yılında BBC'den gelen bir ekiple Çanakkale'de çekimler yaptık. Bunların hepsi sualtı çekimlerinde benimle çalıştılar Çanakkale'de. Bir Alman yapım şirketiyle Berlin Bağdat demiryolu belgeselinde çalıştım. Altı yedi belgesel oldu ama ben henüz belgeselci olmuş saymıyorum kendimi, olmaya çalışıyorum. ◆

Uzun yıllardır dalış yapan Savaş Karakaş, bu hobisini işine taşımış olmalıdır ki muzlar.

gari yok. Her şey tarih kitaplarında. Kitaplarda yazılanın ötesine geçmek için görülmemiş ve yaşılmamış olanı derinlerde bulmaya çalıştık" diyor. Şimdi Karakaş'ın son çalışması ve diğer projeleriyle ilgili merak ettiğimiz diğer tüm sorukarın yanıtlarını alalım.

İlk belgeselinizi 'Derinlerdeki Tarih'i 'Dumlupınar' belgeselleri takip etti. Son çalışmanız ise Çanakkale'yi geçen ilk denizaltıyla ilgili. Biz Çanakkale'yi geçilmez olarak biliyorduk...

Çanakkale ve üstünden ve karadan geçilmezdi bu doğru. Bugüne kadar hiç değinilmeyen konu ise Çanakkale'yi geçmek üzere görevlendirilen denizaltılar ve onların akıbetinin ne olduğu. Aslında önce AE2'nin bilinmeyele yola çıktık. Ama sonra diğer denizaltıların ne olduğunu sorusu kafama takıldı. Çanakkale denizaltılar tarafından 27 defa geçildi. Bunlardan biri AE2'ydı, diğer 26'ının öyküsü neydi? Bunu araştırdık ve Çanakkale'yi geçen ilk denizaltı olan AE2'nin hikayesini ve diğer denizaltıla rın ne olduğunu ortaya koyduk.

Nasıl bir araştırma süreci geçirdiniz. Hangi kaynaklardan yararlandınız?

TINA, Türkiye Sualtı Arkeoloji Vakfı'nın desteğiyle yaklaşık 2 aylık bir sualtı araştırmasını yaptık. AE2 1998 yılında Selçuk Kolay tarafından bulunmuş, Avustralya'dan gelen uzmanlarca AE2 olduğu doğrulanmıştı. Araştırmalarım sırasında iki kitap üzerinde uğraştım. AE2'nin kaptanı Henry Stoker'an Çanakkale'yi nasıl geçtiğini anlattığı "Stoker'an Denizaltısı" ve Sultanhisar Torpido Botu'nun kaptanı Ali Rıza Bey'in "AE2 denizaltısını Marmara'da nasıl batırdım!" adını taşıyan kitapları. Bu iki kitap bir araya geldiğinde AE2 ve diğer karşıp denizaltıların hikayesi de ortaya çıkıyor.

Ayrıca, İngiltere'de Kraliyet Denizaltı Müzesi'ne gittim. Bana arşivleri açtılar. İngiliz denizaltı komutanları batırdıkları her gemizin fotoğrafını çekerlermiş; bu fotoğrafları çıkardılar. Bunlar Çanakkale'yi geçmeyi başaran denizaltılarını batırdıkları Türk gemilerinin fotoğraflarıydı. Çanakkale'yi geçmeyi başaran denizaltılar 200'e yakın Türk gemisini batırmış Marmara'da. Daha Çanakkale'de siperlere girmeden, tek karşım atamadan ölen pek çok şehidimiz var bu gemilerde, onların batıkların içerisindeki izlerini arıyorsun.

Bu denizaltıların sayısı ne kadar ve Çanakkale'yi nasıl geçmişler?

Çanakkale'yi geçmek üzere en üç denizaltı görevlendirdiyor. Bunlardan bazıları geçmeyi başarıyor. Ama hepsi değil. Yardım farkası Çanakkale Boğazı'ndaki engelleri takılıyor. Boğazı'ı geçmek hiç kolay değil. Mayınlar, çelik ağlar, akıntılar... Esasında çok zorlu bir yol katediyorlar. Çanakkale Boğazı'nı cama pencereyi, sonarı, radarı olmayan bir şeyle geçmeye kalkışamız, mutlaka bir yerde karaya oturmamız. Bir de bunun üstüne Türk ışıklıklarını, topçu bataryalarını, mayın alanlarını, çelik ağları koyun. Neredeyse imkansız bir iş başarıyorlar. Bunu ilk başaran AE2 denizaltısı.

Ya diğerleri...

Fransızların Saphir denizaltısı 15 Ocak 1915 tarihinde Çanakkale'yi geçmeye çalışıyor. Boğaz'ın sonuna kadar gelmeyi başarıyor ama Nara'da batırılıyor. Bu geminin yeri bilinmiyorsa. Askeri bölgenin içerisinde kalıyor. 1960'lı yıllarda batığın sökümüyle ilgili çalışmalar yapılıyor. Saphir'in kulesi ve baş tarafı tamamen sökülmüş ama denizaltının yarıya yakın kısmı denizin dibinde duruyor. 55 metre derinlikte yatıyor. Mayınların kalınmamması için denizaltının gövdesine mayın defektörleri monte edilmiş, bunlar hala duruyor. Bu Çanakkale Boğazı'nı saaltından geçmek için yapılan ilk deneme. Daha sonra 17 Nisan'da İngiliz yazıcıları denemiyorlar. Koskoca E15 denizaltısı Kepez'de karaya oturuyor. Kaptan ve mürettebatan altı kişi öldüyor. Diğerleri esir alınıyor. İngiliz de çoraflıyorsa ama Avustralyalılara geliyor. Onlar AE2 ile geçmeyi başarıyorlar. Ama bu denizaltının Çanakkale'den ilk ve son geçişi oluyor. 1 Mem'ie yine Fransızlara ait Joule denizaltısı geçmeye çalışıyor. Ama mayına çarparak tüm mürettebatıyla batıyor. Askerlerin diş fırçası adını taktıkları Mariotte denizaltısı var. Çanakkale Boğazı'na gelen en büyük denizaltı, 65 metre uzunluğunda. Fransızlar bir de bununla denizcilerdi Çanakkale'yi geçmeyi. Ancak Mariotte karaya oturuyor ve kıyıdan açılan topçu ateşiyle vuruluyor. Bunun enkazının

" Çanakkale'yi geçmek üzere on üç denizaltı görevlendirliyor. Bunlardan bazıları geçmeyi başarıyor. Ama hepsi değil. Yarıdan fazlası Çanakkale Boğazı'ndaki engelleri takılıyor. Boğazı'ı geçmek hiç kolay değil. Mayınlar, çelik ağlar, akıntılar..."

Bir İngiliz denizaltısına ait bu portakop, batırılıkta olan Türk gemisinde açılıp ateşten nasıbini almış.